

עלון לב המועדים

הלכות והליכות בענין "עירוב תבשילין"

הכנה דאוריתא אלא מדרבנן ובכה"ג שמתחיל להכין צרכי שבת בערב יו"ט התירו חכמים להמשיך ולהכין ביו"ט צרכי שבת בשביל עצמו (תוס' ביצה ב, ב ד"ה והוי).

וכן ביאר במשנ"ב שעל ידי הכנת התבשיל נחשב כאילו כבר התחיל להכין מערב יו"ט לשבת ורק גומר את הבישול ביו"ט (משנ"ב תקכז ס"ק ג).

טעם אחר: כיון שיתכן שיבואו אורחים ביו"ט וירצה לתת להם אוכל, מותר מדאוריתא לבשל בעבורם אפילו אחר גמר סעודתו ואפילו אם האוכל ישאר לו משום שלא באו אורחים אינו עובר איסור דאורייתא (רמב"ם פרק ו הלכה א).

אסמכתא מהתורה לעירוב תבשילין

שמאל אמר מדאמר קרא (שמות כ, ח) "זכור את יום השבת לקדשו" זכרוה מאחר שבא להשכיחו, ביאור יו"ט שחל בערב שבת יתכן ששבת ישתכח מחמת יו"ט כיון שמרבה בסעודת היום ולא ישאיר לשבת כדי כבוד שבת והזהירה התורה "לזכרו". ואיך על ידי שיעשה עירוב תבשילין ומכאן זכרהו (ביצה טז, ב רש"י שם ד"ה

זכרהו).

ר"א מביא מקור אחר מדכתיב (שמות טז כג) "את אשר אפו תאפו ואת אשר תבשלו בשלו" א"ר אין אופים אלא על האופי ואין מבשלים אלא על המבושל, ביאור: יש ערב שבת שאין אופים בו פת אלא כתוספת על האפוי מיום חמישי וכן אין מבשלים אלא כתוספת על המבושל ביום חמישי וזאת ביום טוב שחל בערב שבת (שם).

"וחביבה מצוה בשעתה ואל תהיה מצוה זו קלה בעיניך ולא לחינם אמרו חז"ל (יומא כח, ב) "שקיים אברהם אבינו מצות עירוב תבשילין" (ש"ה סוכות).

עירוב תבשילין

יום טוב שחל להיות בערב שבת לא יבשל תחילה מיום טוב לשב אכל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת (משנה ביצה פרק ב' משנה א').

חכמים אסרו לבשל מיו"ט לשבת אלא א"כ עושה עירוב, מהו

עירוב: מכין תבשיל בערב יו"ט [יתבאר בהרחבה בהמשך] וסומך עליו לשבת (משנה שם).

הטעם לעירוב תבשילין

רבא אמר מפני כבוד שבת תקנהו, שיהיה לו מנה יפה לשבת ומנה ליו"ט, ביאור כיון שמערב זוכר את השבת ואינו אוכל את כל המאכלים ביו"ט.

רב אשי אמר לכבוד יו"ט תקנהו, ביאור חששו חכמים שיזלזלו באיסור בישול מיום טוב לחול [כיון שהותר לבשל ביו"ט לצורך אוכל נפש (מכתם ביצה

טו, א ד"ה רב)] לכן אסרו להתחיל בבישול צרכי שבת ביו"ט [בל עירוב] בכדי שיהיה ניכר ויאמרו אם אין אופים מיו"ט לשבת בלא עירוב קל וחומר שאסור לאפות מיום טוב לחול (ביצה טו, ב).

איך מועיל העירוב

כיון שכל איסור הכנה מדאורייתא הוא רק על מה שלא היה בעולם אבל מה שהיה בעולם ורק מתקנו לחול אינו בכלל

הטעם שנקרא בשם עירוב

לפי שהסיבה שעושים עירוב בחצרות ובמבואות הוא משום היכר כדי שלא יבוא האדם להוציא מרשות לרשות בשבת, כמו כן תקנו זה התבשיל משום היכר וזיכרון כדי שלא ידמו שמותר לאפות ביו"ט מה שאינו צריך לכו ביום, ולדבריו שם של עירוב תבשילין הוי שם מושאל מעירוכי חצרות, דשם הכוונה שמערב הרשות להיות כאחד והושאל זה השם לכאן מפני שהענין הוא אחד משום היכר (רמב"ם פ' ו הלכות יו"ט הלכה ב).

טעם אחר: משום שהוא כמערב יום טוב ושבת לעשותם כיום אחד וקדושה אחת לענין בישול ועל ידי כך נחשב שמה שמכין לשבת כאילו מכינו ליום טוב (ראב"ד של הרמב"ם שם, רשב"א עבודת הקודש בית מועד שער רביעי ס' א).

טעם אחר: עירוב שענינו לערב את מה שבישל בערב יום טוב לשבת עם מה שבישל ביום טוב לשבת (ראש יוסף ביצה טו, ב ד"ה ותבשיל).

מי שאינו תבשל ביו"ט האם יש לו לעשות עירוב תבשילין

יש אומרים: שגם מי שהכין תבשילין ואינו צריך לבשל ולאפות ביו"ט מצוה עליו לעשות עירוב תבשילין ולברך עליו אף שלא יצטרך כלל להתירא של עירוב תבשילין צריך לעירוב, **והטעם:** כיון שמצוה לעשות עירוב היא לא רק לזה שוודאי יצטרך אלא המצוה שיהיה לו אפשרות לבשל אם יצטרך [כגון אם האוכל יתקלקל או יבאו לו פתאום אורחים] והוי דומיא דעירוכי חצרות שעושה ומברך (כמבאר שו"ע שסו יג טו) ולא מיירי בגוונא שדעתו להוציא אחר (חוט שני ריבית קובץ ענינים עמוד קנד, יו"ט תקצד א).

יש אומרים: שיעשה עירוב תבשילין ולא יברך אע"פ שעירוב זה מתיר לו להדליק נר של שבת (הגריש"א אשרי האיש פרק ו ג).

זמן העירוב

שני ימים טובים שחלים ביום חמישי ושישי מניח בערב יו"ט דהיינו יום ד' ואפילו בבוקר, ומ"מ אם חושש שמא ישכח יכול לעשותו בלילה שלפני ערב יו"ט (בית לוי פרק ד ס"ט), **והטעם:** משום שלילו כימו לענין זה (הגריש"א מבקשי תורה ספר זכרון להגרשז"א עמוד רטז).

עירוב בפת ותבשיל

הטעם שלוקחים שני דברים לעירוב: אף שמעיקר הדין סגי בתבשיל אחד (ב"י הגר"א), לוקחים שנים, לפי שרוצים לצאת ידי

חובה כדעת הפוסקים שמחמירים להצריך פת ותבשיל (משנ"ב תקצד ס"ק ו).

הטעם שצריך פת ותבשיל: כיון שצריך לאפות ולבשל מיום טוב לשבת לכן לוקח פת [אפיה] ותבשיל [בישול] מערב יו"ט שעל זה סומך באפיה ובישול של אח"כ (משנ"ב תקצד ס"ק ה).

הטעם שמערבים בפת אף שהיום לא נוהגים לאפות ביו"ט

כיון שנוהגי לאפות פשטידא מבשר או מחלה לכבוד שבת, והרי הוא כאפית הפת אע"פ שמבשלים אותה במחשבת בשמן (שולחן גבוה תקצד ס"ק ג), **טעם אחר:** משום שאין משנים מהמנהג (לוח הלכות ומנהגים קונטרס עירוב תבשילין הערה 14 משמיה דהגריש"א).

שיעור הפת

יש אומרים: שמספיק כזית בין שמערב אחד בין שמערב לאלפים (שו"ע תקצד ג), והטעם דסגי בכזית, כיון שהוא שיעור חשוב (הגרשז"א שולחן שלמה תקצד ג), **יש אומרים:** שלכתחילה צריך בפת שיעור כביצה וכן נוהגין (הג"ה שם בשם הירושלמי).

לקיחת תבשיל שבושל במיוחד עבור העירוב

מצווה מן המובחר לעשות עירוב תבשילין מתבשיל שנתבשל בערב יום טוב (רש"י ביצה טו, ב ד"ה עושה), ונתבשל כוונה בכדי לקחת ממנו לעירוב תבשילין ולא שנתבשל כמה ימים קודם יום טוב, ומ"מ העירוב כשר אף אם לא לקח מתבשיל שנתבשל לפני כן (ביאור הלכה תקצד ו ד"ה עדשים).

הדברים שאפשר לערב בהם

הכלל הוא דבר שראוי ללפת בו את הפת, דהיינו שאין רגילים לאוכלו בפני עצמו אלא אוכלים אותו יחד עם לחם בסעודה [לאופקי דיסא]. כגון בשר דגים ושאר מיני לפתן מבושלים (שו"ע תקצד ד, משנ"ב שם ס"ק יח).

יש שלוקחים: לחם שלם וז"ל השל"ה (מסכת סוכה נר מצווה ד"ה עירוב) השמח במצווה זו יקח פת שלם מוכן לשבת, **והטעם בשלם:** משום הידור מצוה. (במשנ"ב תקצד ס"ק יא הובא שכך נהג המהרי"ל).

פת קפואה: יש אומרים שאפשר לערב בפת קפואה, **והטעם:** כיון שאפשר להפשיר בקלות ומהיות טוב מן הראוי לחכות עד

לא אמר הנוסח בהדין

לא אמר הנוסח בהדין נחשב כמי שלא עירב (רמ"א תקכז ט).

והטעם: שכך תקנו חכמים שיפרט עיקרי המאכל (משנ"ב שם ס"ק סג), **ויש חולקים** וס"ל דאמירה זו אינה אלא רק למצוה לכתחילה ובדיעבד כיון שהניח התבשיל לשם עירוב מותר לסמוך על זה, **ולהלכה:** לכתחילה יש לסמוך על דעה ראשונה [מי שלא אמר נעשה כמי שלא הניח] וע"כ אם נזכר קודם כניסת יו"ט שלא אמר, יחזור ויטול העירוב בידו, ויאמר הנוסח "בהדין ואינו חוזר ומברך".

למי מועיל עירוב של בעה"ב

עירוב של בעל הבית מועיל לאשתו ולילדיו שבבית, **והטעם:** כיון שערב בעה"ב הם טפלים לו ומותר להם לבשל ולאפות אף שלא עירבו (משנ"ב תקכז ס"ק נו, מנח"י ח"ט נד).

להודיע לבני הבית: הגר"ז מבריסק הקפיד להודיע לבני ביתו שעשה גם עבורם עירוב תבשילין (תשובות והנהגות סימן שכד).

נשואים המתארחים אצל הוריהם: יש אומרים שנשואים האוכלים אצל אביהם או חמיהם כל ימי החג אין צריכים לעשות עירוב תבשילין ויוצאים ידי חובה בעירוב של אביהם או חמיהם, **רוצים לעשות ע"ת:** ובאם רוצים לעשות [בשביל הדלקת הנר] יעשו בלא ברכה, **להודיע לבניו:** כשיוצאים ידי חובת עירוב על ידי אביהם או חתנם רצוי לזכות להם ולהודיע להם (הגר"ש"א אוהל).

יש אומרים: שבנים נשואים וכן אורחים אינם יוצאים בעירוב של בעה"ב, **והטעם:** זלא שייך דין נטפל לבן ובאורח לכמה ימים [ורק במשרתת אמירנן] ולכן שישתתפו בעירוב שך בעה"ב על ידי שגיביו התבשיל קודם ובעל הבית יעשב העירוב בברכה ובשליחותם ויהא להם מצות ע"ת בברכה (הגר"ק חוט שני יו"ט תקכז ח א).

זמן הבישול ביום טוב שחל בערב שבת

משנ"ב (תקכז ס"ק ג) כתב "יזהרו להקדים הכנת מאכליו לשבת שיגמור מלאכתו [כיו"ט] בעוד יום גדול", **והטעם:** לפי שיש לחשוש לראשונים הסוברים שמהתורה אסור לבשל ביום טוב לצורך שבת, וההיתר של עירוב תבשילין הוא רק על האיסור דרבנן משום ששייך לומר "הואיל ומקלעי אורחים וחזי ליה גופיא", אבל אם סמוך לחשכה לא שייך לומר הואיל ואסור מה"ת.

שיפשיר (שו"ת שבט הלוי ח"ט קכט א, הגר"ק לקט הלכות יו"ט וחול המועד יט ח).

יש שלוקחים: חתיכת בשר או דגים (משנ"ב שם). **והטעם:** משום בהידור מצוה (קובץ מבית לוי ח"א צ), **יש שלוקחים:** ראש של דג, **והטעם:** משום שיש בו חשיבות יתירה (קובץ מבית לוי שם).

יש שלוקחים ביצה (ערוה"ש תקכז יג), **הטעם שלקחו דווקא ביצה:** משום שאינה מתקלקלת אף שמונחת כמה ימים [והיום שיש מקררים א"צ דווקא בביצה],

זהירות בביצה: ויש ליזהר שלא תהיה קלופה, **והטעם:** משום שביצה קלופה שעבר עליה לילה אסורה באכילה מפני הסכנה.

סימון העירוב: מן הראוי לסמן העירוב כדי שלא יקחו את המאכל לצורך סעודת יו"ט ויתבטל העירוב.

מי מערב

כל אדם: מצוה על כל אדם לערב (שו"ע תקכז ז).

רב העיר: מצוה על רב העיר לערב על כל בני העיר, **והטעם:** כדי שיסמוך עליו מי שלא עירב (ביצה טז, ב, שו"ע תקכז ז).

סדר עשית העירוב

הנחת התבשיל: יניח התבשיל בתוך כלי ולא על גבי הפת, **והטעם:** משום מיאוס (משנ"ב תקכז ס"ק יא, שכך נהג המהרי"ל שם יח).

מחזיק ביד: בשעת שעושה עירוב יש להחזיק הפת והתבשיל ביד (כ"י תקכז ד"ה כיצד, משנ"ב תקכז ס"ק סג). **והטעם:** כדי שיכון ליבו על מה שמברך, ובדיעבד אם בירך כשהיה מונח בפניו יצא (משנ"ב שם ס"ק יז).

להחזיק ביד ימין: המערב צריך להחזיק העירוב ביד ימין, **והטעם:** משום חשיבות המצוות (משנ"ב שם ס"ק יח).

להבין מה שאומר: צריך להבין מה שאומר ובאם אינו מבין מה שאומר לא הועיל אמירתו כלום, **והטעם:** לפי שנוסח בהדין והסבר למעשיו ואן אינו מבין מה הועיל אמירתו (הגר"א משנ"ב תקכז ס"ק ס"ג)

הטעם שלא הוצרכו לעשות עירוב לשאר מלאכות אוכל נפש

[הוצאה והעברה]

משום שלא הצריכו חכמים לערב אלא בעיקר הסעודה (רא"ש סימן י). **טעם אחר:** כיון שהתירו אפיה ובישלו שהם מלאכות החמורות שאר מלאכות הקלות יש לעשות בלא עירוב.

ברכת שהחינו

אין מברך שהחינו אפילו שעושה כן פעם ראשונה. **והטעם:** יש אומרים שסומכים על ברכת שהחינו שמברכים על הרגל (עיין ט"ז תלב ב) [נוצ"ע כשחל אחרון של פסח ביום ו' שאין מברך זמן],

טעם אחר: משום שהוא רק הכשר מצוה והוי כטבילת כלים שאין מברכים שהחינו,

טעם אחר: על פי מג"א (תכה ה שמביא מאבודרהם) שמבאר הטעם שאין אומרים שהחינו על הלל לפי שר"ח לפעמים אין לו ל' יום מיום שאמרו, לפ"ז גם עירוב תבשילין בחודש תשרי וכן בניסן לפעמים בא בתוך ל' יום (שו"ת שיח יצחק סימן קד).

עירוב תבשילין להתיר שאר מלאכות

קיפול תלית ביום טוב [באופן המותר]

המשנ"ב (תקכז ס"ק יז) הביא מחלוקת דלדעת הא"ר אם לא עשה עירוב תבשילין אסור לו לקפל משום הכנה, ודעת הרע"א (על המג"א תקכז ו) שמותר אף אם לא עשה עירוב תבשילין, **והטעם:** כיון שמעשה הכנה שאינו מלאכה מיו"ט שקדושתו קלה לשבת שקדושתה חמורה אינו אסור **ולהלכה** פוסקים כרע"א שמותר (הגריש"א מבקשי תורה ספר זכרון לגרשז"א ח"א עמוד רכה).

רחיצת כלים

רחיצת כלים מיום טוב לשבת: יש אומרים כשעשה עירוב תבשילין מותר (שו"ע הרב "א שבט הלוי ח"ד סימן נא אות ב). **והטעם:** שאע"פ שאינו מכין את הסעודה עצמה שטיפת כלים נחשבת כצרכי סעודה.

ויש אומרים: שמותר רק בשעת דוחק גדול (הגריש"א קיצור הלכות יום טוב סב).

הצעת מיטות מיו"ט לשבת

יש אומרים: שמותר אף אם לא עשה עירוב תבשילין (שעה"צ תקכז ס"ק כג).

לימוד זכות על מי שלא נוהג כן: יש שכתבו שאין העולם נזהרים בזה ומבשלים עד סמוך לחשכה משום דס"ל כרמב"ם וסיעתו שמהתורה צרכי שבת נעשים ביו"ט ורק מדרבנן אסרהו שמא יבשל לחול ועל ידי עירוב תבשילין התירו, וא"צ לסברת הואיל (ערוה"ש תקכז ג, שו"ת אבן ישראל ח"ז כד).

אכילת העירוב

העירוב צריך להישאר קיים כל זמן שרוצה לבשל לשבת, ולכן לאחר שהכין צרכי שבת יכול לאכול (שו"ע תקכז טז).

ע"ת ללחם משנה: לכתחילה נכון שישתמש בו ללחם משנה בערבית ושחרית ובמנחה יבצע עליו (משנ"ב שם ס"ק מח).

המשנ"ב (תקכז ס"ק יא) מביא שהמהרי"ל היה לוקח את הפת מהעירוב לחם משנה ובוצע עליו בסעודה שלישית של שבת, **והטעם:** כיון שאתעיבד ביה חדא מצוה ליתעיבד ביה מצוה אחרינא.

שכח ולא עירב יכול לסמוך על עירוב של רב העיר (שו"ע תקכז ו). בתנאי שזה פעם ראשונה שלו ולא שניה דפעם שניה הוי כפושע שניכר שאינו חרד לדבר ה' (משנ"ב שם).

הכנה מיו"ט ראשון [יום חמישי] לשבת

כשחל יום טוב ראשון ביום חמישי [ראש השנה, או בחו"ל שעושים ב' ימים טובים] אינו יכול לבשל מיו"ט ראשון לשבת אע"פ שיודע שיהיה לו אונס ביום השני (שו"ע תקכז יג), **והטעם:** משום שלא תקנו עירוב אלא מיום טוב הסמוך לשבת ולא מיום שלפניו (משנ"ב תקכז ס"ק מא).

טעם אחר: לפי שעירוב תבשילין אינו מתיר אלא לעשות מלאכות מיו"ט הסמוך לשבת שאין יום חול מפסיק ביניהם וביו"ט שני של גליות הרי יו"ט דינו כחול לגבי יו"ט ראשון וא"כ אינו יכול להכין מיו"ט ראשון לשבת שהרי יום חול מפסיק ביניהם ולזה לא מועיל עירוב.

טעם אחר: לפי שיו"ט ראשון הוא עיקר [כדאמרינן יו"ט שני של גליות משום גזרת שמד (ביצה ד, ב) נמצא שעדיף לעשות מלאכה ביום טוב שני שאינו אלא מנהג מאשר בראשון שהוא מדאורייתא (ב"י בשם שו"ת הרא"ש כלל כג ח, מג"א תקכז יג).

להערות תרומות והארות י. לב

ראב"ד 5 אלעד – א"י 052-7668608

לקבלת העלון במייל: lev17382@gmail.com